

Рецензія на підручник
Wojcech Kalwat, Piotr Szlanta, Andrzej Zawistowski
Historia. Podręcznik. 8. Szkoła podstawowa.
Warszawa, 2018.

Підручник охоплює широкий історичний період від початку Другої світової війни до початку XXI століття. Відповідно, підручник розділено на 6 розділів:

1. II світова війна.
2. Польща в роки II світової війни
3. Польща і світ після II світової війни.
4. Світ в другій половині XX століття.
5. Польська Народна Республіка.
6. Польща і світ на зламі XX і XXI століть.

Структура підручника є чіткою і зрозумілою. На окремій сторінці пояснено його побудову. У кожному параграфі, що починається питанням на актуалізацію опорних знань, виділені підпункти, широко наводяться історичні джерела, яскраві кольорові ілюстрації змістовного характеру, атракційна інфографіка.

Особливе значення для українського підручникотворення має виклад фактично **інтегрованого курсу історії Польщі та всесвітньої історії**; очевидно що саме подібний інтегрований курс історії України та всесвітньої історії є найбільш перспективним.

Методичний апарат добре продуманий: шмуци, крім яскравих ілюстрацій, містять основні дати і події на «лінії часу»; в розділах є особливі, і дуже корисні для роботи «лекції для повторення» (с. 37-42, або с. 193-198, 230-234 та ін.); у параграфі виділяється основний матеріал для запам'ятання, питання тощо.

Позитивно вражає велика кількість якісних та детальних **карт** у підручнику, надання їм цілих розворотів книги, що робить фактично непотрібним використання атласів.

Традиційно гарним для польського підручникотворення є широке використання **ілюстрацій**, що здебільше мають змістовний характер, супроводжуються не «глухими», а розлогими підписами та питаннями. Багатий ілюстративний матеріал допомагає усвідомити складні історичні та суспільні процеси і явища, що є прикладом для українського підручникотворення. Так, актуальним для українських підручників може бути показ образу соціалістичного минулого – як у рецензованому підручнику: «ПНР – було, минуло» (с. 176-177).

Підручник сприяє формуванню у учнів критичного мислення. Дуже цікавим методичним рішенням є пояснення пропагандистської спрямованості певних світлин, зокрема тих, що зображують «постановочний характер» встановлення радянського «прапора Перемоги» над Рейхстагом (с. 35), зустріч

поляками наступаючих частин Червоної армії (с. 49) та ін. Це ж стосується пояснення певних фактів, як-то Kłamstwo katyńskie (Катинська брехня, с. 52).

Запропоновані авторами численні **діаграми, таблиці** дозволяють читачеві узагальнити багатий фактичний матеріал.

Велика увага приділяється формуванню у учнів понятійного апарату (рубрика «словничок»); **дефініції** формулюються науково, та водночас доступно для читача.

Автори поданого підручника мали достатньо місця для зображення та аналізу історичних подій новітньої історії, та в цілому вдало використали це.

Підручник вирізняється науково ґрунтовними методологічними засадами, що базуються на ліберальних цінностях, у центрі яких – людський вимір історії. Авторі спонукають читача до усвідомлення важливості людського життя, людських прав і свобод, особливої ролі демократичного, вільного вибору у розвитку країн та народів. Підкреслено негуманний характер війн, що призводить до страждань, смертей та каліцтва мільйонів людей.

Виклад подій минулого достатньо персоніфікований, що полягає, зокрема, у зображенні важливих постатей історії, та водночас подаються долі пересічних людей, у яких відображаються важливі історичні події та явища.

У підручнику багато матеріалу присвячено **Голокосту**, трагедії єврейського і ромського народів (с. 20-24). Особливо важливим є зображення єврейського опору нацистському геноциду, а також реакції польського суспільства на Шоа, подвигу Праведників народів світу. Натомість про співучасть значної частини поляків у знищенні євреїв говорить мимохідь (с. 23), що дещо викривляє реальну картину Голокосту на окупованій польській території. Ми не знайшли в підручнику згадки про трагедію Єдвабне, Кельце тощо.

При викладі подій II світової війни досить багато сказано про битву під Москвою, блокаду Ленінграда, Курську битву тощо. Натомість долі українців, становищу на окупованій території України уваги майже не приділяється (лише 3 рядки на с. 26). Жодної згадки немає про участь українців та представників інших народів в армії Андерса (с.57-59) та інших польських формуваннях, у Варшавському повстанні (с. 72-78) та ін.

Вперше **українцям присвячено** цілий підпункт параграфу під назвою Zbrodnia wołyńska (Волинський злочин, с. 68). Події Волинської трагедії 1943 р. традиційно зображуються однобоко, з надаванням інформації щодо знищення українцями поляків на Волині без з'ясування історичних передумов українсько-польського міжнаціонального конфлікту, з інформуванням про виключно «оборонні» дії поляків та АК. Також поза увагою авторів залишилась доля інших національних спільнот (євреїв та ін.) у цьому братовбивчому конфлікті.

Український націоналістичний рух подається дуже спрощено як колаборантський.

Вдруге про українців йдеться, коли мова йде про післявоєнні міграції та переселення, і коли Польща стає мононаціональною державою (с. 97-98).

Нічого не сказано про Україну, і коли мова йде про розпад СРСР (с. 213 і далі).

Таким чином, поданий підручник є в цілому сучасним, методично досконалим джерелом пізнання історії.

Проте очевидно, що історії України та українців автори підручників мають приділяти більшої уваги, та викладати її більш виважено.

Очевидно, можна говорити про певний *«польський історичний етноцентризм»* у зображенні подій минулого.

Ігор Щупак,

кандидат історичних наук, учитель-методист,

директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума»,

Музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні» (Дніпро),

докторант Запорізького національного університету (Запоріжжя)